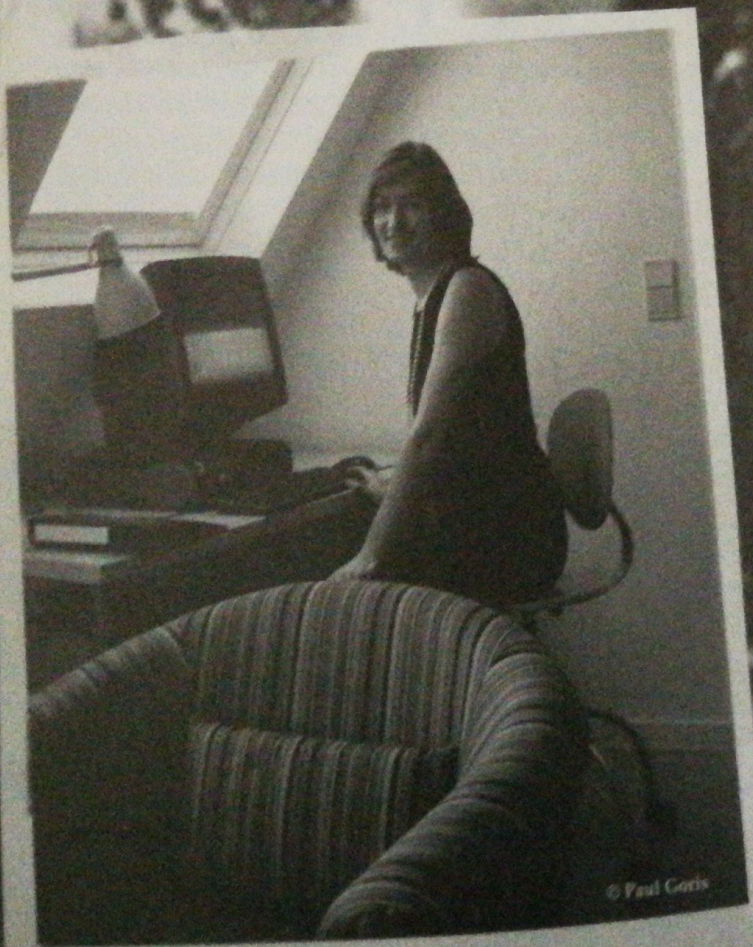

Jelica Novacović, Servië

© Paul Goris

Jelica Novacović (°Belgrado, 1955) raakte in Vlaanderen bekend met haar columns die zij tijdens de belegering van Belgrado door de NATO-troepen voor de krant *De Standaard* schreef. De columns zijn later ook in boekvorm verschenen onder de titel *Gelukkig is wie bijtijds woonzinnig wordt* (Lannoo & Contact, 1999). Daarmee won zij in 2002 de tweejaarlijkse PEN-prijs. Zij liep gymnasium in Den Haag en studeerde Germanistiek aan de universiteit van Belgrado, waar zij inmiddels is benoemd tot professor in de Neerlandistiek aan de Filologische faculteit. Promotoren bij haar eindwerk waren prof. Guy Janssens (Luik) en prof. Raymond Detrez (Gent). In 1991 richtte zij het jaarboek voor Nederlandstalige literatuur en cultuur *Erazmo* op. Zij was bestuurslid en later voorzitter van *Comenius - Vereniging van Neerlandici in Midden- en Oost-Europa* en werd verkozen tot redactielid van *NEM* (*Neerlandica extra muros*). Ze gaf gastcolleges aan diverse universiteiten en werd, aansluitend bij haar verblijf in de PEN-Schrijversflat, uitgenodigd om aan de Universiteit Antwerpen als gast-professor voor het vak *Balkangeschiedenis* op te treden. Jelica Novacović vertaalde werk van o.m. Willem Elsschot, Jan Wolkers, Hugo Claus, Jozef Deleu, Adriaan van Dis en Willem Roggeman. Zelf publiceerde ze *Echte mensen kunnen vliegen*. (Epo & Partenon, 2000) en, samen met Sven Peeters, *Het Kafana-tribunaal. Kroegenvonnissen van turbo tot retro* (Beograd: Clio, 2007).

Zeven staties in het leven van een badkuip

Woord vooraf:

Overal om ons heen sluimeren verhalen, ook in de allergewoonste voorwerpen. De onzichtbare draden van oorzaak en gevolg leggen overal om ons heen verbanden die op ontsluiting wachten.

Gedurende enkele jaren heb ik als onderzoekster de sporen gezocht en gevolgd van economische en culturele contacten tussen de Lage Landen en de Balkan. Ik kwam berichten tegen, verslagen, opsommingen van feiten. Het was mijn taak om die feiten te ordenen, in kaart te brengen, te evalueren. Uiteindelijk kwam er een wetenschappelijke publicatie tot stand die voor mij als schrijfster achteraf een ware schatkist is gebleken van mogelijke verhalen.

Een van die verhalen laat zich spinnen rondom het feit dat Servië in de negentiende eeuw, na haast vijf eeuwen Turkse overheersing, aansluiting zocht bij het Westen. Men wilde de politieke en economische achterstand inhalen door zo veel mogelijk over te nemen, van democratische ideeën tot gebruiksvoorwerpen.

Belgisch kapitaal werd voornamelijk geïnvesteerd in de bouw van spoorwegen, maar ook op kleinere schaal kwamen Belgische producten op de Servische markt. Gewone gebruiksvoorwerpen, zoals strijkijzers of badkuipen. En minder gewone. Zo bleek het pistool waarmee Franz Ferdinand werd doodgeschoten van Belgische makelij. Maar, ongeacht de gevolgen die ze veroorzaakten, waren die voorwerpen vooral getuigen van zeer woelige tijden en van blijvende twijfel van Servië tussen Oost en West.

Dit eerste hoofdstuk van een mogelijke roman over woelige tijden is geschreven in de PEN-Schrijversflat.

April 1938

Petar vloekte binnensmonds terwijl hij de afgezakke draagbanden terug op zijn schouders legde: "Verdomme nog aan toe..."

verwaande aap... uitgerekend de grootste en de zwaarste..." Toen hij achter zijn rug het ongedurige fluiten van de andere drager hoorde, boog hij de knieën, haalde diep adem en trok met zijn steigerende lichaam de enorme gietijzeren badkuip omhoog. Van de inspanning begonnen de zwart-witte tegels van de gangvloer voor zijn ogen te dansen. Hortend als een dronkeman liep hij hijgend op de trap af. Nog drie verdiepingen. Hij keek nijdig naar de gracieuze lift die, bedoeld voor welriekende burgers en hun gladgekamde, bloedarme kroost, te klein was voor boerenlummels en vracht.

Het Belgrado dat hij de afgelopen dagen had leren kennen was dat van vervallen huisjes met Turkse dakpannen, gemoedelijke binnenhofjes en vochtige kamertjes, een aaneenschakeling als het ware van dorpstraatjes zoals hij die uit zijn eigen streek kende. Dit was de eerste keer dat hij in het stadscentrum bij een echte burger aan huis kwam.

Boven aan de trap van de vierde verdieping stond de dienstmeid op ze te wachten. Ze hield de dubbele ingangsdeur voor ze open en liet ze de nog ongemeubileerde woning binnen. Met bloedrode koppen van de inspanning droegen ze de monsterkuip de ruime badkamer van gazda-Lazars woning binnen. De zware messing naamplaatjes die ze onderweg vluchtig hadden opgenomen bevestigden hun inschatting van de maatschappelijke status van de overige inwoners: het waren voornamelijk advocaten, handelaars en een enkele professor. Mensen die zich luxe konden permitteren, onder andere badkamers en aparte vertrekken voor bedienden.

Petar leunde tegen de rand van de badkuip en wachtte op uitbetaling. Het zweet dat van zijn voorhoofd parelde werd door zijn dikke wenkbrauwen opgevangen en zocht traag een weg naar de slapen. Onwillekeurig streek hij er met zijn handrug over en keek verdwaasd naar het glimmende vocht dat hij uiteindelijk aan zijn broekspijp afveegde. Een badkuip! Hij probeerde er zich zijn vader in voor te stellen die na het maaien meestal te moe was om achter de schuur een bak water over zijn ontblote bovenlijf te gieten. Zijn moeder en zijn zusters had hij nog nooit zien baden. Tegen de ranzige geur van zweet, vochtige wol en wrongel die onuitroeibaar in hun kleren hing, was ook geen zeep gewassen, dacht hij spottend. Door de deuropening ving hij ineens een

glimp op van een dansende rokzooi. Opgewaaid door haastige pasjes drong een zachte bloesemgeur naar binnen. Was dat de dame des huizes? Ging zij hem uitbetalen?! Haast beschaamd greep hij naar het kammetje in zijn broekzak en streek de bezwete haarslierten van het voorhoofd. Ondertussen probeerde hij zich haar aan de hand van haar geur en haar tred voor te stellen. Rank en lenig? Kleine borsten? Het was eerder met behulp van beelden uit een Amerikaanse film dat het hem lukte. In zijn den nachtjapon zag hij haar voor zich staan, het schouderlange haar losjes samengebonden met een zijden strik. Met haar roze vingertoppen probeerde ze of het geurige badwater niet te heet was... Met dat soort vrouwen had hij nog nooit te maken gehad, maar o, wat kon hij zich hun hooghartige, uitdagende blik goed voorstellen! Die blik waarmee ze mannelijke lust deden oplaaien om die dan met een hoonlachje af te wijzen en op een veilige afstand te houden. Een vreemde opwinding beving hem bij deze droombeelden van onbereikbare vrouwen die hij het liefst tegelijk zou willen kussen en slaan. Kussen vanwege hun verzorgde en zelfbewuste uiterlijk dat hem ophitste, slaan vanwege zijn eigen onvermogen om ze te bezitten.

Een ander soort voetstappen, zwaar en statig, deed hem wakker schrikken uit zijn dagdroom. Een wolk van sigarenrook en eau de cologne kondigden de heer des huizes aan. Petar slikte even, richtte zich dan op en haalde diep adem in de hoop dat zijn opgewondenheid zou wegebben. Hij had net nog tijd om zijn opgekropte afgunst uit te spuwen op de glinsterend witte email van de kuip.

Lazar D. was van top tot teen wat men in het Servisch een gazda noemt. Deze titel verwijst niet zozeer naar de sociale status als naar een aloude definitie van mannelijkheid: hij was een bezitter, en een goede beheerder van zijn bezit. Deze twee eigenschappen zorgden voor die zelfvoldane houding van hem die nog net geen arrogantie te noemen was. Lazar overschreed deze grens van goede smaak niet uit schroom, maar gewoon, omdat hij het niet nodig achtte om er nog een schepje bovenop te doen. Zijn postuur, krachtig en gedrongen, zijn open gezicht met de onont-

beerlijke snor, zijn verzorgde, degelijke kleding, de onbetwistbare autoriteit waarmee hij zaken en gezin beheerde - alles sprak al in zijn voordeel. Wat hij echter soms niet kon nalaten, was om met zijn wijsvinger aan zijn kraag te trekken terwijl hij zijn kin naar links optrok. Alsof hij met dit gebaar te kennen wilde geven dat deze wereld uiteindelijk toch te klein en krap was voor zijn mogelijkheden.

Lazars familie behoorde al meerdere generaties tot de gegoede burgerij van Belgrado. Haar aanzien en rijkdom had ze voor een deel aan zijn grootvader te danken die door zijn politieke activiteiten en zijn functie binnen het Ministerie van Handel en Nijverheid in contact was gekomen met Belgische en Nederlandse zakenlui. Zijn zelfverzekerdheid berustte gedeeltelijk ook op het feit dat hijzelf in Brussel had gestudeerd en thuis was in de wereld van Westerse luxe en etiquette. In tegenstelling tot de vele parvenu's die de Grote oorlog naar voren had gebracht, kende hij zijn kwaliteitsmerken en wist waartoe al dat eetgerief aan dinnertafels diende. Deze kennis verminderde echter niets aan de authenticiteit van zijn gazda-zijn. Met boeren en knechten kon hij evengoed omgaan.

Bij het binnenkomen gaf hij Petar een goedkeurende klap op zijn rechterbovenarm en knikte diens collega kordaat toe.

"Goed gedaan, jongens! En nu een rakija. En de poen!"

Hij riep naar het dienstmeisje dat uit ervaring kennelijk al wist wat haar te doen stond want ze kwam haast op hetzelfde ogenblik aan met een tablet en drie tot de rand gevulde glaasjes. Lazar bediende zich als eerste en dronk het zijne in één teug leeg. Het slikken van de pruimendrank ging altijd gepaard met een gespeelde huiver, dichtgeknepen ogen en een kort higgend geluid waarmee hij de sterkte en de kwaliteit wilde benadrukken. Uiteindelijk had hij hem zelf gebrand!

"Waar blijft die loodgieter?!"

Lazar was al een stap verder in zijn gedachten en keek ongeduldig op zijn horloge. Nadat hij het royale loon aan Petar overhandigd had, verloor hij elke belangstelling voor de twee kruiers. Hij liep naar de kuip toe en streek met zijn brede hand over de gewelfde rand, alsof het nog een edel paard in zijn stal was.